מאי קרא °ממעי אמי אתה גוזי מאי משמע דהאי גוזי לישנא דאשתבועי הוא דכתיב °גזי נזרך והשליכי ואמר רבי אלעזר למה ולד דומה במעי אמו לאגוז מונח בספל של מים אדם נותן אצבעו עליו שוקע לכאן ולכאן תנו רבנן שלשה חדשים הראשונים ולד דר במדור התחתון אמצעיים ולד דר במדור האמצעי אחרונים ולד דר במדור העליון וכיון שהגיע זמנו לצאת מתהפך ויוצא וזהו חבלי אשה והיינו *דתנן חבלי של נקבה מרובין משל זכר ואמר רבי אלעזר מאי קרא °אשר עשיתי בסתר רקמתי בתחתיות ארץ דרתי לא נאמר אלא רקמתי מאי שנא חבלי נקבה מרובין משל זכר זה בא כדרך תשמישו וזה בא כדרך תשמישו זו הופכת פניה וזה אין הופך פניו תנו רבנן שלשה חדשים הראשונים תשמיש קשה לאשה וגם קשה לולד אמצעיים קשה לאשה ויפה לולד אחרונים יפה לאשה ויפה לולד שמתוך כך נמצא הולד מלובן ומזורז תנא המשמש מטתו ליום תשעים כאילו שופך דמים מנא ידע אלא אמר אביי *משמש והולך °ושומר פתאים ה׳ תנו רבנן *שלשה שותפין יש באדם הקב"ה ואביו ואמו אביו מזריע הלובן שממנו עצמות וגידים וצפרנים ומוח שבראשו ולובן שבעין אמו מזרעת אודם שממנו *עור ובשר [א]ושערות ושחור שבעין והקב"ה נותן בו רוח ונשמה *וקלסתר פנים וראיית העין ושמיעת האוזן ודבור פה והלוך רגלים *ובינה והשכל וכיון שהגיע זמנו להפטר מן העולם הקב"ה נוטל חלקו וחלק אביו ואמו מניח לפניהם אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי פוץ מלחא ושדי בשרא לכלבא דרש רב חיננא*) בר פפא מאי דכתיב °עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם נותן חפץ בחמת צרורה ופיה למעלה ספק משתמר ספק אין משתמר ואילו הקב"ה צר העובר במעי אשה פתוחה ופיה למטה ומשתמר דבר אחר אדם נותן חפציו לכף מאזנים כל זמן שמכביד יורד למטה ואילו הקב"ה כל זמן שמכביד הולד עולה למעלה דרש רבי יוסי הגלילי מאי דכתיב °אודך (ה׳) על כי נוראות נפליתי נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם נותן זרעונים בערוגה כל אחת ואחת עולה במינו ואילו הקב"ה צר העובר במעי אשה וכולם עולין למין אחד דבר אחר צבע נותן סמנין ליורה כולן עולין לצבע אחד ואילו הקב"ה צר העובר במעי אשה כל אחת ואחת עולה למינו דרש רב יוסף מאי דכתיב °אודך ה׳ כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני במה הכתוב מדבר בשני בני אדם שיצאו לסחורה ישב לו קוץ לאחד מהן התחיל מחרף ומגדף לימים שמע שטבעה ספינתו של חבירו בים התחיל מודה ומשבח לכך נאמר ישוב אפך ותנחמני והיינו דאמר רבי אלעזר מאי דכתיב °עושה נפלאות (גדולות) לבדו וברוך שם כבודו לעולם אפילו בעל הנס אינו מכיר בנסו דריש רבי חנינא בר פפא מאי דכתיב °ארחי ורבעי זרית וכל דרכי הסכנת מלמד שלא נוצר אדם מן כל הטפה אלא מן הברור שבה תנא דבי רבי ישמעאל משל לאדם שזורה בבית הגרנות נוטל את האוכל ומניח את הפסולת כדרבי אבהו *דרבי אבהו רמי כתיב °ותזרני חיל וכתיב °האל המאזרני חיל*) אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע זריתני וזרותני דרש רבי אבהו מאי דכתיב °מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע ישראל מלמד שהקב"ה יושב וסופר את רביעיותיהם של ישראל מתי תבא טפה שהצדיק נוצר הימנה ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם הרשע אמר מי שהוא טהור וקדוש ומשרתיו טהורים וקדושים יציץ בדבר זה מיד נסמית עינו דכתיב °נאם הגבר שתום העין והיינו דאמר רבי יוחנן מאי דכתיב °וישכב עמה בלילה הוא מלמד שהקב"ה סייע באותו מעשה שנאמר °יששכר חמור גרם *חמור גרם לו ליששכר *אמר רבי יצחק אמר רבי *אמי אשה מזרעת תחלה יולדת זכר איש מזריע תחלה יולדת נקבה שנאמר °אשה כי תזריע וילדה זכר תנו רבנן בראשונה היו אומרים אשה מזרעת תחלה יולדת זכר איש מזריע תחלה יולדת נקבה ולא פירשו חכמים את הדבר עד שבא רבי צדוק ופירש °אלה בני לאה אשר ילדה ליעקב בפדן ארם ואת דינה בתו תלה הזכרים בנקבות ונקבות בזכרים °ויהיו בני אולם אנשים גבורי חיל דורכי קשת ומרבים בנים ובני בנים וכי בידו של אדם להרבות בנים ובני בנים אלא מתוך

שמשהין

*) [גי׳ ישנה של ע״י: חנינא] [גי׳ ע״י יומא מג.: וכתיב ותאזרני חיל (תהלים יח)]

מאי קרא. דמשביעין אותו ביום הלידה: גוזי. לשון נזירות דהיינו נדר דדמי לשבועה: למה ולד דומה: חבלי. לערה: רקמתי. היינו יצירה ראשונה וכתיב בתחתיות דהיינו מדור התחתון: דרך תשמישן. האיש פניו למטה כן זכר נולד פניו למטה ונקבה פניה למעלה הילך נקבה צריכה להתהפך דהא כשהיא במעי אמה פניה למעלה כדאמרינן (א)לעיל (ל:) [ראשו לו בין ברכיו] אבל זכר אין צריך להתהפך: קשה לאשה וקשה לולד. מפני שהוא במדור התחתון. קשה לאשה לא ידענא למאי: זרע מלבן את הולד מגיעוליו: מזורז. חזק ובריא: ליום תשעים. לשליש ימים הוי [illegible]: מנא ידע. הא לא ידע אימת מעוברה: קלסתר. זיו: מראה העין. שאע״פ שנבראת העין מן האב והאם אינו רואה תדע שהרי המת יש לו עינים ויש לו שפתים ויש לו אזנים ואינו רואה ולא שומע ולא מדבר: פוץ מילחא. השלך המלח מן הבשר ושוב אינו ראוי אלא לכלבים כך הנשמה היא מלח לגוף לקיימו כיון שהלכה לה מסריח הגוף: עולה למעלה. כדתני לעיל אחרונים דר במדור העליון: כולן עולין למין אחד. זרע האב והאם נעשין בריה אחת: צבע. כמה סממנין צריך לצבע שחור קליפת עץ וקסיסת ריחיים של נפחים וכמה דברים וכולן נעשין שחור ואינו יכול לגוונו ביורה אחת תכלת ושלשה גוונים בשנים ושלשה מקומות: כל אחד ואחד עולה למינו. לובן מן האיש ושחור מן האשה: כי אנפת בי. מפני שכעסת עלי אני מודה לך שלטובתי היה: ישב לו קוץ. ברגלו לאחד מהם ולא יכול ללכת: לבדו. הוא לבדו יודע שהוא נס אבל בעל הנס אינו מכירו: ארחי. תשמיש כמו דרך גבר בעלמה (משלי ל): ורבעי. תשמיש לשון לרבעה*: זרית. ברירת בנפה שקורין וו"ן כמו (ישעיה ל) ברחת ובמזרה: הברור. קלי"ר בלע"ז: ותזרני. חסר א׳ *לשון מזרה: ותאזרני. לשון חגירת כח במתנים: זריתני. מן הברור ואח"כ זירזתני: רביעיותיהם. עונת תשמישן: הוא. קודשא בריך הוא סייעה שנטה חמורו של יעקב לאהל לאה ואותו הלילה של הדודאים היה: ולא פירשו. את הדבר מנלן: זכרים בנקבות. כמו לאה: נקבות בזכרים. ואת דינה בתו משום הך דרשה איש מזריע תחלה יולדת נקבה:

שמשהין

שתום העין. הוא לשון גלוי עין ולשון משנה הוא לשון גלוי תותירתה והגמ׳ פ״ו פרי שישתום ויפתום ויגוף הוא ודייק דנסתום עינו והיינו משום דכתיב סתום לשון יהודה:

שנאמר

תורה אור

תהלים עא · ירמיה ז · תהלים קלט · תהלים קטז · איוב ט · תהלים קלט · ישעיה יב · תהלים עב · שם קלט · תהלים יח · שם · במדבר כג · שם כד · בראשית ל · שם מט · ויקרא יב · בראשית מו · דה״א ח

[נדה] · [ויקרא כ]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ולך פי׳ לעיל כ״כ כלא וסיים מדאמר ולאשו על ברכיו פי׳:

כלן מסתול פרסול וזריתני לשון מרס וזריתני מן הברור ואח"כ זירזתני והאזרני לשון פי׳ כנ"ל רפ"ל

לעזי רש"י

וי"ן [וי"ן]. רחת.

קליי"ר. בהיר, נבחר.

[נ״ל וראיה ובינה והשכל כך איתא בפי׳ ...]

גליון הש"ס

גמ׳ משמש והולך. יבמות יב ע״ב: שם חמור גרם לו ליששכר. בפרוך פרק המרא כתב כלומר כשחזר יעקב מן השדה כבר כתמול ושמעה לאה ויצאה לקראתו וקראתו:

מוסף רש"י

ותזורני. לשון (רות ג) וזרה את גורן השעורים, מכבר את הטינופת (יומא מז).

זרותני. הורחני מן הכבור שבה (שם).

שהקב"ה סייע באותו מעשה. שהקב"ה מינו שילא מהם יששכר (בראשית ל טז).

הגהות הגר"א

[א] גמ׳ ושערות. נ״ב ודם ס׳ וכיוס. נ״ב [illegible]: